

UDK (UDC): 930.25(497.50sijek):930.253(497.11Novi Sad)

*Jugoslav Veljkovski**

MEDJUNARODNI PROJEKTI I UNAPREDJENJE ARHIVISTIČKE DELATNOSTI: PROJEKAT SARADNJE DRŽAVNOG ARHIVA U OSIJEKU I ISTORIJSKOG ARHIVA GRADA NOVOG SADA

Izvlaček:

Mednarodni projekti in napredek arhivske dejavnosti: projekt sodelovanja Državnega arhiva v Osijeku in Zgodovinskega arhiva Mesta Novi Sad

V prispevku je predstavljen skupni projekt Državnega arhiva v Osijeku in Zgodovinskega arhiva Mesta Novi Sad. Projekt je konkuriral v okviru evropskega programa čezmejnega sodelovanja. Cilj projekta je raziskovanje in prezentacija skupnega zgodovinskega nasledstva, in sicer na osnovi zgodovinskih dokumentov iz arhivov v Osijeku in Novem Sadu. Projekt je imel namen promovirati skupne elemente zgodovinskega in kulturnega nasledstva na širokem področju javnega delovanja. Razstave in prezentacije, organizirane na obeh straneh meje, bodo pripomogle k boljšemu razumevanju regionalnih podobnosti in specifičnosti. Na aktivnosti v zvezi s projektom lahko gledamo kot na dobre temelje za medsebojno razumevanje in napredek čezmejnih odnosov v prihodnosti.

Ključne besede:

čezmejno sodelovanje, projekt IPA, Državni arhiv Osijek, Zgodovinski arhiv Mesta Novi Sad.

Abstract:

International Projects and Promotion of Archival Activities: Cooperation Project between the State Archives in Osijek and Historical Archives of the City of Novi Sad

This paper describes a joint project of the National Archives in Osijek and the Historical Archives of the City of Novi Sad, which competed in the European cross-border program. The project aims at research and presentation of a common historical heritage, based on historical documents from the archives of Osijek and Novi Sad. The project should promote common elements of the historical and cultural heritage of the vast field of public activity. Exhibitions and presentations organized on both sides of the border will contribute to better understanding of regional similarities and peculiarities. Project activities may be viewed as a good basis for common understanding and improving cross-border relations in the future.

Key words:

international cooperation, IPA project, State archives in Osijek, Historical archives of the city of Novi Sad.

UVOD - IPA PROJEKAT MEDJUGRANIČNE SARADNJE HRVATSKE I SRBIJE

Prekogrančna saradnja (Cross Border Cooperation (CBC)) važan je deo regionalne politike Evropske unije koja nastoji umanjiti društvene i socijalne nejednakosti među evropskim regionima. Cilj prekogranične saradnje je da ublaži negativne učinke granica na društvenu i ekonomsku sliku prekograničnih područja. Za razdoblje 2007-2013. Evropska unija je predvidela jedinstveni Instrument predpristupne pomoći (Instrument for Pre-Accession - IPA) za finansiranje programa

* Jugoslav Veljkovski, arhivist, Istarski arhiv grada Novog Sada, Tvrdava 7, 21132 Petrovaradin, Srbija.

između zemalja članica EU, zemalja kandidata i potencijalnih kandidata za članstvo u EU. Zajednički predlog projekta Državnog arhiva u Osijeku i Istorijskog arhiva Grada Novog Sada je ispunjavao uslove za učešće u IPA projektu kroz meru: Prekogranično umrežavanje organizacija u kulturi i stvaranje zajedničkih programa kulturne razmene.

Razlozi za podnošenje ovakvog projekta se mogu posmatrati u dva nivoa. Opšti razlog za izradu idejnog projekta je želja za podizanje nivoa svesti o istorijskom i kulturnom nasleđu u regionu. Javnost na obe strane srpsko-hrvatske granice je slabo upoznata i sa sopstvenom istorijom (uglavnom poseduju nacionalističku iskrivljenu sliku), a kamoli da zna istorijske i kulturne kontakte iz zajedničke prošlosti ova dva regiona. Zbog političke situacije u protekle dve decenije saradnja između institucija sa obe strane bila je ograničena na minimum. Razmena iskustava i zajednički istraživački rad praktično nije postojao. Nedostatak saradnje je posebno važno pitanje zbog zajedničke istorije regiona sa obe strane granice.

Drugi razlog je unapredjenje rada samih Arhiva. Ovo se posebno odnosi na Istorijski arhiv Grada Novog Sada. Zbog ograničenih sredstava koje osnivač i društvo izdvajaju za institucije kulture, arhivi su se suočili pogoršanjem stanja istorijskog nasleđa. U proteklih dvadeset godina došlo je do slabljenja kadrovske i materijalne strukture Arhiva. U isto vreme, pristup dokumentima bio je ograničen na naučnike i predstavnike stručne javnosti. Relativna zatvorenost prema široj javnosti je dovela do značajnog smanjenja broja korisnika. Nemogućnost praćenja tehnološkog napretka doveo je do zaostajanja za tendencijama savremene arhivistike. Tek poslednjih par godina se putem češćeg pojavljivanja u medijima, organizovanjem izložbi i programiranjem web stranice počelo sa intenzivnijom promocijom Arhiva. Učestvovanje na jednom ovakvom projektu videli smo kao šansu za razmenu iskustava sa kolegama, otvaranja novih vidova promocije Arhiva kao ustanove i arhivske građe koju poseduje.

PROJEKAT »GRADOVI U PANONIJI - VODIČ KROZ ARHIVSKU GRADJU«

Arhivi su u novije vreme pored čuvara nacionalne baštine postali i čuvari informacija. Moderni arhivi, moraju postati mesta na kojima se uspešno upravlja informacijama koje su svima dostupne, ali i zadovoljavaju razne potrebe što šireg kruga javnosti (upravne, kulturne, lične i dr.). Ciljani javni nastupi i prisutnost arhiva u javnosti su danas u doba smanjenih finansijskih resursa sa jedne i tehnološke revolucije sa druge strane osnovni izazov za arhivske institucije. Samo tako se obrazuju novi krugovi korisnika i ostvaruje pažnja. Ovo su nam bili osnovni teoretski aksiomi na osnovu kojih smo i krenuli u razradu projektne ideje.

Smešteni na južnom obodu Panonske nizije, Novi Sad i Osijek povezani su mnogim geografskim, istorijskim, vojnim i kulturnim vezama. Oba grada su smeštena na velikim rekama, na sličan način su se razvijali tokom vekova, oba grada pripadaju srednjoevropskom miljeu, sa sličnom arhitekturom, mentalitetom, kulturnim nasleđem... Treba napomenuti da su ova dva grada sve do 1991. godine bila u sastavu iste države (Ugarske, Otomanske imperije, Habsburške monarhije, Kraljevine SHS, SFRJ). Osijek i Novi Sad su tokom godina glavni administrativni, privredni, obrazovni i kulturni centri regiona.

Projekat saradnje osiječkog i novosadskog arhiva ima za cilj ne samo da istakne sve gore navedene sličnosti putem prezentacije arhivske građe nego i da proširi shvatanje o vrednosti kulturne baštine i da iz zatvorenog kruga arhivskih depoa,

arhivske dokumente učini dostupne javnosti putem korišćenja računarskih tehnologija (internet). U okviru projekta se priprema multimedijalna izložba gde bi se na osnovu arhivskih dokumenata pohranjenih u depoima arhiva Novog Sada i Osijeka, pokazanih putem digitalizovanih mapa, fotografija, maketa i video zapisa, prikazale sve sličnosti urbanog i kulturnog razvoja ova dva grada. Paralelno sa izložbom, organizovale bi se i radionice, na kojima bi se putem istraživanja procenjivala količina istorijske i kulturne interakcije dva grada, dodirne tačke na lokalnom okviru ali i u sklopu šire regije. Paralelno bi se vršio i proces digitalizacije i razmene arhivskih dokumenta. Pored putujuće izložbe i radionica, planira se i izrada multimedijalnog DVD-a i štampanje monografije gde bi se prezentovali rezultati. Vremensko trajanje IPA projekta je ograničeno na jednu godinu, sa tim da sačinjeni projekat poseduje razvojnu komponentu, to jest da poseduje potencijal za dalji razvoj.

CILJ PROJEKTA

Opšti cilj projekta je:

- Istraživanje i prezentacija zajedničkog istorijskog nasleđa, na osnovu istorijskih dokumenata iz arhiva u Osijeku i Novom Sadu.

Specifični ciljevi su:

- Sprovođenje zajedničkog istraživačkog rada na osnovu specifičnih elemenata zajedničkog istorijskog i kulturnog nasleđa.
- Uvođenje modernog pristupa očuvanju i prezentaciji istorijskih dokumenata u skladu sa savremenim arhivističkim tendencijama.
- Priprema i organizacija izložbi istorijskih dokumenata, multimedijalnih prezentacija i aktivnosti u obe zemlje učesnice.

Projekat treba da promoviše zajednički rad partnera na projektu i učesnika iz kulturnog i naučnog sektora, da istraži i prezentuje zajedničke tačke i sličnosti u regionu. Zajednički rad će svakako doprineti poboljšanju standarda naučnog rada a rezultati istraživanja i njihova prezentacija bi trebali uticati na jačanje svesti o kulturnoj, društvenoj, privrednoj i političkoj interakciji osiječkog i novosadskog regiona kroz istoriju.

Projekat će promovisati zajedničke elemente istorijskog i kulturnog nasleđa na širokom polju javne delatnosti. Izložbe i prezentacije organizovane na obe strane granice će doprineti boljem razumevanju regionalnih sličnosti i specifičnosti. Aktivnosti na projektu se može posmatrati kao dobar osnov za zajedničko razumevanje i unapređenje prekograničnih odnosa u budućnosti.

OPIS AKTIVNOSTI

R1: Zajednički istraživački rad R1.1. Definisanje obima istraživanja

R1.2. Sprovođenje istraživanja na osnovu odabranih arhivskih dokumenata

R1.3. Priprema monografije

Planirano je da istraživanje obuhvati period od nastanka modernih gradova Osijeka i Novog Sada od kraja XVII veka pa do 1941. godine. Planira se pregled i

odabir dokumenata iz najvažnijih fondova javne uprave, školskih i privrednih fondova. Preliminarna istraživanja i proučavanja zajedničkog istorijskog nasleđa, na osnovu istorijskih dokumenata iz arhiva u Osijeku i Novom Sadu, širem području Slavonije u Hrvatskoj i Bačke u Vojvodini prikazuje brojne sličnosti koliko istorijske, toliko i kulturne pozadine. Istorijski arhivi u oba grada poseduju impresivne kolekcije istorijskih dokumenata, koji ilustruju sve aspekte života u oba grada. Cilj istraživanja je da oba partnera identifikuju zajedničke istorijske i kulturne elemente, sprovodu naučna istraživanja pisane arhivske građe, a da rezultate tih istraživanja prezentuju javnosti putem monografije, web portala i da ih pripreme za multimedijalnu izložbu.

R2: Primena savremenih metoda čuvanja arhivske građe i njena prezentacija

R2.1. Dokumenti za odabrane digitalizacije

R2.2. Sprovođenje procesa digitalizacije

R2.3. Definisane sadržaja za Web portal

R2.4. Programiranje Web portala

Već smo spomenuli da je jedan od ciljeva ovog projekta unapredjivanje arhivističke delatnosti putem primene savremenih tehnologija i uvođenja modernog pristupa očuvanju i prezentaciji istorijskih dokumenata. Zbog opšte društveno-ekonomske situacije i nedostatka sredstava za kulturne i istorijske institucije, neki od dokumenata, pa i čitavi fondovi u Istorijskim arhivima su ugroženi. Svrha projekta je da prenese neke dobre prakse u očuvanju i prezentaciji istorijskih dokumenata. To se pre svega odnosi na digitalizaciju odabranih dokumenata i prezentacija na internet portalu. Digitalizacija dokumenata i prezentacija će omogućiti pristup dokumentima široj javnosti i sprečiti uništavanje dokumenata tako što se više ne bi izdavala strankama i samim tim ne bi bilo fizičkog kontakta.

Pre svega zato što je razvoj informatičko-digitalne tehnologije doneo novi pristup arhivima i arhivističkoj praksi, značajno je unapredio i učinio je kvalitetnijom i efikasnijom. Digitalne slike su nezamenljive kada je reč o brzom indeksiranju i pretraživanju pomoću kompjutera. Danas postoje usavršene relacione baze podataka koje se mogu koristiti pomoću relativno jeftine opreme. Za pretraživanje memorija sa ogromnim kapacitetom skladištenja potrebni su uređaji (PC kompjuteri) koji su danas standardni deo opreme u svakoj kancelariji. Sa druge strane, digitalizacija smanjuje potrebu za fizičkim kontaktima sa dokumentima i u isto vreme čini dostupnim veliku količinu dokumenata široj publici putem elektronskih medija - CD i DVD, internet itd.

Po okončanom postupku istraživanja i odabiranja najrelevantnijih dokumenata iz arhivskih fondova, pristupilo bi se njihovoj digitalizaciji, tj. prebacivanju u elektronski oblik. U projektnoj godini planira se digitalizacija oko 300 dokumenata za svaki arhiv. U narednim godinama bi se proces digitalizacije nastavio sve dok ne bi dostigao cifru od 1000 najreprezentativnijih dokumenata za svaki od Arhiva.

Web portal je zamišljen tako da u svakom trenutku pruži uvid svim posetiocima do kojih se rezultata došlo tokom istraživanja, pun uvid u sve digitalizovane dokumente, kao i kalendar svih planiranih aktivnosti. Web portal bi se razvijao i po isteku projektnog roka. Slobodan pristup velikom broju informacija koje su do sada bile dostupne samo ograničenom broju naučne javnosti, predstavlja jedan od osnovnih ciljeva razvoja ovog projekta.

R3: Priprema i izvođenje izložbe

R3.1. Priprema dokumenata da budu predstavljeni

R3.2. Priprema multimedijalne prezentacije

R3.3. Priprema ostalih elemenata izložbe

R3.4. Izložba u Novom Sadu i Osijeku

R3.5. Sprovedjenje pratećih aktivnosti (radionice za decu i mlade)

Istorijski arhivi imaju zakonsku obavezu da objavljuju arhivsku građu ali po definiciji ova delatnost nije usmerena ka široj javnosti. Većina arhivskih publikacija i izložbi usmerena je prema stručnoj javnosti. Svrha projekta je da predstavi rad arhiva široj publici. Izložba na kojoj bi se predstavili rezultati zajedničkog rada predstavlja vrhunac projekta.

Planirano je da se izložba održi u Osijeku i Novom Sadu, a po potrebi bi mogla da gostuje i u drugim mestima oba regiona. Realizovaće se kroz prezentaciju nekih od ključnih istorijskih dokumenata u kontekstu »popularne« prezentacije, u ovom slučaju priče o životu u dva grada od XVI do XX veka, stepena njihove interakcije ali i posebnosti. Na izložbi se naravno neće videti samo nasumično okačeni dokumenti pisani goticom ili na latinskom jeziku, danas nerazumljivi većini, već će putem multimedijalnih prezentacija predstaviti razne aspekte života.

Filmovi, planovi, makete i 3D makete koje će se prikazivati na velikim ekranima, samo su neki od predloga. Prezentacija će biti praćena tematskim radionicama, pre svega usmerene na decu i mlade populacije. Pre svega zato što je lokalna istorija relativno slabo zastupljena u osnovnim i srednjim školama. Istovremeno bi se mladim generacijama pojasnio naučno-kulturni značaj arhiva i na zabavan i razumljiv način prikazali svi oblici arhivske delatnosti, ali i prikazala važnost čuvanja dokumenata.

ZAKLJUČAK

Arhivi su u prošlosti bili relativno zatvorene ustanove i javnost gotovo da nije bila obavestena o svojoj misiji u očuvanju kulturnog i istorijskog nasleđa. Nesvesnost široke javnosti o značaju istorijskog i kulturnog nasleđa i nedefinisan položaj arhiva u tom kontekstu je dovoljna motivacija za pripremu projekta. Struktura partnerstva i obim aktivnosti obećava značajan uticaj pozitivnih kretanja u budućnosti.

PRILOG BR. 1: Kalendar projektnih aktivnosti

Godina 1														Zaduženi part.
Aktivnosti	Semestar 1						Semestar 2							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
R1: Zajednički istraživački rad														
R1.1. Definisanje oblasti istraživanja	■													Oba partnera
R1.2. Implementacija istraživanja		■	■	■										Aplikant 1
R1.3. Priprema za izradu monografije			■	■										Aplikant 1
R2: Primenjivanje savremenih metoda zaštite i prezentacije arhivske gradje														
R2.1. Izbor dokumenata			■	■										Aplikant 1 i 2
R2.2. Implementacija digitalizacijskog procesa				■	■	■								Aplikant 1
R2.3. Definisanje sadržaja web portala					■	■								Aplikant 2
R2.4. Programiranje web portala							■	■	■					Aplikant 1
R3: Priprema i implementacija izložbe														
R3.1. Priprema dokumentata za prezentaciju								■	■					Aplikant 1 i 2
R3.2. Priprema za multimedijalnu izložbu									■	■				Aplikant 2
R3.3. Priprema za ostale elemente izložbe									■	■				Aplikant 1
R3.4. Implementacija izložbe - Novi Sad i Osijek											■	■		Aplikant 1
R3.5. Organizacija implementacija pratećih aktivnosti											■	■		Aplikant 2

SUMMARY

**INTERNATIONAL PROJECTS AND PROMOTION OF ARCHIVAL ACTIVITIES:
COOPERATION PROJECT BETWEEN THE STATE ARCHIVES IN OSIJEK AND
HISTORICAL ARCHIVES OF THE CITY OF NOVI SAD**

This paper describes a joint project of the National Archives in Osijek and the Historical Archives of the City of Novi Sad, which competed in the European cross-border program. The project aims at research and presentation of a common historical heritage, based on historical documents from the archives of Osijek and Novi Sad. The project should promote common elements of the historical and cultural heritage of the vast field of public activity. Exhibitions and presentations organized on both sides of the border will contribute to better understanding of regional similarities and peculiarities. Project activities may be viewed as a good basis for common understanding and improving cross-border relations in the future. Archives have historically been relatively closed institutions and the public was almost never informed of their mission to preserve cultural and historical heritage. General public's unawareness of the importance of historical and cultural heritage and undefined position of the archives in this context is a good motivation for the project preparation. The structure of the partnership and scope of activities promise a significant effect of positive trends.